

A világ tudománya magyar diplomaták szemével

A FRANCIAORSZÁGI MENTSÜK MEG A KUTATÁST MOZGALOM ÉS A 2004. TAVASZI ESEMÉNYEK

Pálfi György

tudományos és technológiai attasé, Párizs
gypalfi@amb-hongrie.fr

Franciaország imázsához a sztrájkok, tiltakozó megmozdulások, petíciók világa éppúgy hozzátartozik, mint az Eiffel-torony, a *baguette*, a Tour de France vagy a bordói bor. Szinte már megszokottak a holberek emelését, hol különféle kormányzati intézkedések ellenében szerveződő, a tömegközlekedést vagy a közúti közlekedést bénító szakszervezeti akciók. 2003 leginkább a színházi dolgozók megmozdulásaitól, illetve az oktatói felvonulásoktól volt hangos. A 2004 eleji események és azok következményei alapján viszont a tavalyi év joggal érdemelhette ki a „kutatói évad” minősítést.

Jelentős országos és nemzetközi visszhangot váltott ki 2004 első negyedében a francia tudományos életet és K+F irányítást egyaránt megrázó eseménysorozat, amelyet számos sajtóorgánum „francia kutatói lázadás” címen aposztrofált. A január első napjaiban – a *Mentsük meg a kutatást* (Sauvons la recherche – SLR) kiáltvány Interneten történő közzétételének idején – még „szokásos év eleji tiltakozó akciónak” tűnő kezdeményezés-

néhány hét alatt országos kiterjedésű megmozdulássá vált. A mozgalom célkitűzései között a K+F terület fokozott támogatása és a franciaországi tudomány helyzetének hosszú távú javítása szerepelt (benne ezer új oktató-kutatói álláshely megteremtésével a francia egyetemeken). Közvetlen követelésként a tudomány jövőjéről tartandó széleskörű országos konzultáció szervezését, illetve a francia K+F kormányzat több, a kutatói szféra számára kedvezőtlen intézkedésének visszavonását fogalmazták meg. Az utóbbi sérelmek közé tartoztak a kutatási tárcának a kutatóintézetek 2002. és 2003. évi maradványkereteinek befagyasztására és ötszázötven közalkalmazotti álláshely határozott idejű szerződéses állássá alakítására vonatkozó intézkedései. A petíciót rövid idő alatt a 150 ezer állami alkalmazásban lévő kutató több mint fele (közel 80 ezer fő!) aláírta. Az akció súlyát növelte az SLR-hez csatlakozó, kiemelkedő tudományos személyiségek (számos Nobel-díjas) mellett a mintegy negyedmilliónyi (!) „külső” (a kutatói szférán kívüli) aláíró is.

2004 első hónapjaiban a jelentős és rendkívül hatékony mozgósítás ellenére sem volt egységes a kezdeményezés megítélése, hiszen a kifogásolt intézkedések háttérében a miniszteri kabinetnek (s közvetve a Raffarin-kormány) az elnehezült francia kutatási rendszer megreformálására törekvő „jogos” intézkedései is meghúzódtak, beleértve ebbe a francia kutatási rendszerben alulreprezentált szerződéses rendszer erősítésének szándékát is. *Claudie Haigneré* (akkori) delegált kutatási miniszter 2004 februárjában országos konzultációs kampányt indított a francia tudomány és a francia K+F jövőjét szolgáló, 2005-re esedékes tudománystratégiai törvény kidolgozásához. A felhívás nyomán *Etienne-Emile Beaulieu* és *Edouard Brézin* professzorok (a Francia Tudományos Akadémia elnöke és alelnöke) olyan országos bizottság összehívására tettek javaslatot, amelyben egyaránt szerepelnek a Mentsük meg a tudományt mozgalmon belüli és azon kívül álló tudományos személyiségek. *Raffarin* kormányfő és *Haigneré* miniszter elfogadták a javaslatot, *Beaulieu* és *Brézin* professzoroknak mintegy mediátori szerepet biztosítva a kormányzat és a mozgalom között.

Haigneré miniszter asszony, engedve a követeléseknek, március első napjaiban feloldotta a korábban befagyasztott támogatások teljes keretét (294 millió euró), és a 2004-es álláspályázatokot százhusz további álláshely ígéretével egészítette ki. Az időközben egyre erősödő SLR mozgalom azonban nem fogadott el félmegoldásokat, kitartott az ötszázötven közalkalmazotti álláshely visszaállítása mellett, s megfenyegette a kormányt a kutatási egységek vezetőinek testületi lemondásával. A számos egyéb társadalmi konfliktus miatt „többfrontos harcra” kényszerült kormányfő 2004. március 6-án több engedményt tett a francia kutatóknak, és a 2005–2007 közti hároméves időszakra évi plusz egy-egy milliárd euró többlettámogatást ígért a K+F területnek, segítségül a 2010-

re áhított 3 %-os GDP-arány közelítésére. A regionális választásokhoz közeledően egyre erősebb politikai támogatást kapó mozgalmat a nagyvonalú ígéretek sem térítették el eredeti követeléseitől, és az ultimátum lejártát követően, március 9-én, a mintegy 3500 kutatóintézeti laborvezetőből több mint *kétezeren* jelentették be lemondásukat vezetői tisztségükről. (A nagy országos visszhangra jellemző, hogy a kutatói krízishelyzet témája napokon át a vezető országos napilapok címlapján szerepelt, onnan mindössze a madridi terrorcselekmények képei szorították ki.) *Alain Trautmann* SLR-szóvivő 2004. március 10-én bejelentette a mozgalom hivatalos szervezetté alakulását (Association „Sauvons la Recherche” – ASLR).

Mivel a következő napok sem hoztak számottevő közeledést a felek álláspontjában az immár kulcskérdéssé váló ötszázötven álláshely kérdésében, az SLR mozgalom, az összes kutatási és felsőoktatási szakszervezettel együttműködve nagyszabású utcai demonstrációkat rendezett, közvetlenül a regionális választásokat megelőzően. Egyes politikai elemzők szerint a jól időzített tömegrendezvények és a több hónapig tartó kampány – egyéb faktorok mellett – számottevő mértékben járultak hozzá a kormányon lévő jobboldali pártok súlyos vereségéhez a 2004. március végi franciaországi regionális választásokon.

A Raffarin-kormány politikájával és kormányzási módszereivel elégedetlen választói visszajelzés szükségszerűen magával vonta a kormány átalakítását. Az új kormány politikai programjának ismertetésekor (2004 áprilisában) mintegy „önkritikát gyakorolva”, a miniszterelnök hangsúlyozta az előző időszak hibás döntéseit – köztük a kutatókkal folytatott párbeszédben tanúsított kompromisszumképtelenséget. Elfogadva *Chirac* köztársasági elnök ezirányú, április elsejei ajánlását, határozott ígéretet tett a mozgalom jogos igényeinek gyors teljesítésére.

Az új francia kormány témában érintett két új minisztere, *François Fillon* közoktatási, felsőoktatási és kutatási miniszter és *François d'Aubert* delegált kutatási miniszter 2004. április másodikán fogadták a jelentősebb francia kutatási intézmények (CNRS, INRA, INSERM, INRIA, Pasteur Intézet), a Francia Rektori Konferencia, és a tudományos kutatás jövőjével foglalkozó új országos tanácsadó testület képviselőit. Néhány nappal később a Matignon-palota adott otthont a kutatói kérdés rendezésével kapcsolatos tanácskozásnak, Fillon és d'Aubert miniszterek, Jean-Pierre Raffarin miniszterelnök és Nicolas Sarkozy államminiszter részvételével. A megbeszélést követően d'Aubert optimista hangvételű nyilatkozatában adta hírül, „hogyan valamennyi felmerült probléma napokon belül megoldásra kerül”. Ezt támasztották alá a kutatói oldal illetékeseinek nyilatkozatai is, melyek határozott stílusváltozást mutattak. „Dávid legyőzte Góliátot” – olvashattuk a *Le Monde* 2004. április 7-i számában *Alain Trautmann* szövivő nyilatkozatában. A szövivő hangsúlyozta, hogy egyrészt a kormányzat hozzáállása illetve a tárgyalásokon részt vevő miniszterek együttműködési szándéka változott meg, másrészt az előzetes megállapodások értelmében hosszabb távon még arra is esély nyílhat, hogy a mozgalom az eredeti célkitűzéseinél többet is elérhet. A kormány ugyanis ígéretet tett a legfőbb konfliktusforrást jelentő ötszázötven státus nagy részének visszaállítására, azzal a pluszfelajánlással, hogy a határozott idejű szerződéses állásajánlatok is megmaradnak, segítve ezzel a francia K+F rendszerben a nagyobb flexibilitást jelentő szerződéses alkalmazási forma arányának növekedését (folytatva ezzel a megkezdett reformfolyamatot).

Fillon közoktatási, felsőoktatási és kutatási miniszter 2004. április 7-i nyilatkozata igazolta, hogy a Mentsük meg a tudományt elnevezésű francia kutatói mozgalom több hónapos – politikai nyomással is párosuló

– küzdelme valóban eredményre vezetett. A francia K+F kormányzat visszaállította a korábban határozott idejűre módosított ötszázötven új kutatóintézeti álláshely közalkalmazotti státusát (kétszáz kutató és háromszáz technikus/mémök), és a mozgalom követeléseinek megfelelően, a felsőoktatási kutatás „helyzetbe hozására” ezer új álláshelyet biztosított az egyetemeknek. Ez utóbbiakból már 2004 őszétől munkába állhatott százötven tanársegéd és kétszáz kutatói technikus, míg a fennmaradó hétszázötven docensi és professzori álláshelyet (az időigényesebb pályázati mechanizmus miatt) 2005 januárjától lehet betölteni. Ezek az álláshelyek többletet jelentenek a 2004-ben már meghirdetett kétezer új felsőoktatási oktató-kutató álláshelyhez képest.

A kutatói mozgalom ráirányította a társadalom és a kormányzat figyelmét a terület fontosságára és nehézségeire, ugyanakkor sikerült elérni a legfontosabb követelések teljesülését. A francia kutatói társadalom készen áll arra, hogy aktívan vegye ki részét a jövő stratégiájának kidolgozásában. Erre rövidesen lehetőség nyílik: a francia kutatás stratégiai törvényjavaslatának – amelynek 2005-ben a Parlament elé kell kerülnie – kidolgozásához a kutatási miniszter széles körű konzultációt indított, és az előkészítésbe az SLR mozgalom kiemelkedő tudományos személyiségeit is bevonta. *Fillon* miniszter említett nyilatkozatában a kutatói társadalom segítségét kérte a jogszabály előkészítéséhez.

Az elmúlt évben több alkalommal ismerte el a francia kormány, hogy a K+F költségvetés jelentős mértékű emelésére van szükség. A 2004 első negyedévében történtek is hozzájárultak ahhoz, hogy a 2005-ös francia K+F költségvetés irányzamai javuló tendenciát mutatnak. Az SLR mozgalom aktivistái ideiglenesen a jövő tervezésére koncentrálnak. Szövivőjük szerint céljuk továbbra is az, hogy „kényszerítsék a kormányt, hogy

a K+F tényleg prioritássá váljon, hogy Franciaország elérhesse deklarált célkitűzéseit, és az áhított versenyképesség-növekedést”. 2004 novemberében a mozgalomhoz csatlakozott K+F szakemberek, akadémikusok, tudományos szakértők közreműködésével nagyszabású országos értekezlet értékelte a francia tudomány helyzetét, s javaslatokat

fogalmazott meg a francia K+F politika irányvonalaira, illetve a K+F intézményrendszer strukturális reformjára vonatkozóan.

Kulcsszavak: Menstük meg a kutatást mozgalom, Franciaország 2004, tudománypolitika, K+F stratégia, kutatói lázadás, kutatói érdekképviselet, kormányválság

